

УДК 347.65

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.65>

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Маковій В.П.,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-6847-2309
e-mail: makoviy09@i.ua

Маковій В.П. Особливості участі військовослужбовця у спадкових правовідносинах в умовах воєнного стану.

Статтю присвячено дослідженню особливостей участі військовослужбовця у спадкових правовідносинах в умовах воєнного стану. Здійснено аналіз правового положення військовослужбовця з позиції повноважень органу та підрозділу в структурі сектору безпеки і оборони, де така особа проходить службу. Визначено особливості правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану, серед яких специфіка детермінації строку прийняття спадщини, порядку вчинення нотаріальних дій, реалізації суб'єктивного права на прийняття спадщини, здійснення реєстраційних дій щодо спадкової справи та оформлення спадщини.

Відзначено характерні риси цивільно-правового захисту прав військовослужбовця, у тому числі й в межах норм спадкового права: ініційованість релевантних форм та способів захисту прав саме військовослужбовцем; припинення порушень; відновлення порушеного права; визнання оспореного права; застосування примусових заходів з метою усунення перешкод у здійсненні цивільних прав та ліквідація їх наслідків; формування сукупності засобів з упорядкування механізму захисту прав та інтересів таких осіб через врахування функціоналу повноважень відповідного органу та підрозділу сектору безпеки і оборони.

Висловлені пропозиції щодо удосконалення процедури квазінотаріального посвідчення заповітів військовослужбовців та порядку щодо їх реєстрації в Спадковому реєстрі з огляду на особливості правового положення наведеного спадкодавця.

Підтримано потребу формування додаткових правових засобів військовослужбовця в якості спадкоємця щодо інформування про факт відкриття спадщини, який започатковує перебіг темпоральних меж здійснення прав на спадкування, створення умов для реалізації таких повноважень шляхом написання відповідної заяви про прийняття (відмову) спадщини, вчинення дій щодо оформлення права на спадщину. Запропоновано унормувати питання покладення додаткових обов'язків в цій частині на нотаріуса та спадкоємців з відповідними правовими конструкціями. Релевантні пропозиції підтримані також у контексті захисту прав військовослужбовців в рамках процедури оформлення спадщини.

Ключові слова: військовослужбовець, спадкові відносини, захист прав фізичних осіб, заповіт, здійснення права на спадкування, посвідчення заповіту, строки прийняття спадщини, сектор безпеки і оборони, оформлення спадщини.

Makovii V.P. Features of military personnel participation in inheritance legal relations under martial law.

The article is devoted to the study of the peculiarities of military personnel participation in inheritance relations under martial law. An analysis of the legal status of military personnel is carried out from the perspective of the powers of the authority and unit within the security and defense sector where such persons serve. The peculiarities of the legal regulation of inheritance relations under martial law are identified, including the specifics of determining the term for

accepting inheritance, the procedure for performing notarial actions, the exercise of the subjective right to accept inheritance, the performance of registration actions regarding inheritance matters, and the formalization of inheritance.

The characteristic features of civil law protection of military personnel rights, including within the framework of inheritance law, are noted: initiation of relevant forms and methods of protection of rights by military personnel themselves; cessation of violations; restoration of violated rights; recognition of contested rights; application of coercive measures to remove obstacles to the exercise of civil rights and eliminate their consequences; formation of a set of measures to streamline the mechanism for protecting the rights and interests of such persons by taking into account the functional powers of the relevant authority and unit of the security and defense sector.

Proposals were made to improve the procedure for quasi-notarial certification of military personnel's wills and the procedure for their registration in the Inheritance Register, taking into account the specific legal status of the testator.

The need to establish additional legal means for military personnel as heirs to be informed of the opening of an inheritance, which initiates the temporal limits for exercising inheritance rights, and to create conditions for the exercise of such powers by writing a corresponding statement of acceptance (refusal) of inheritance and taking steps to formalize inheritance rights, has been supported. It was proposed to regulate the issue of imposing additional obligations in this regard on notaries and heirs with appropriate legal constructs. Relevant proposals were also supported in the context of protecting the rights of military personnel in the context of the inheritance registration procedure.

Key words: military personnel, inheritance relations, protection of the rights of individuals, will, exercise of inheritance rights, certification of wills, terms for accepting inheritance, security and defense sector, registration of inheritance.

Постановка проблеми. Фізичне та соціальне буття людини, на жаль, обмежене часовими рамками існування як біологічної істоти, що безпосередньо впливає на її здатність бути учасником різноманітних суспільних відносин, а отже має значення не тільки для визначення соціального та правового статусу самої людини, але й для широкого кола інших осіб, які мали взаємини з нею або виявили свій інтерес щодо цієї особи чи її майна. Тому проблеми вирішення правової долі прав та обов'язків особи за умови настання смерті входять в коло наукових досліджень правників, а релевантні суспільні відносини є предметом регулювання системи спадкового права у структурі приватно-правової складової національної системи права.

Екзистенціальні виклики, пов'язані з екстраординарними обставинами природного та антропогенного характеру мають значний вплив на розвиток будь-яких відносин, а особливо це стосується війни, збройного конфлікту, де вірогідність настання негативних наслідків для суб'єктів приватного права збільшується в геометричній прогресії. За таких умов значно підвищується вірогідність завдання шкоди життю, здоров'ю людини, а особам, які залучені до ведення безпосередніх заходів з відсічі збройної агресії, і поготів.

Оскільки військовослужбовці в силу свого спеціального правового статусу схильні до більшого ризику заподіяння шкоди їх життю внаслідок виконання обов'язків із захисту національних інтересів, то й питання визначення правової долі прав та обов'язків таких осіб у випадку настання смерті, оголошення померлими потребує додаткового врегулювання у порівнянні з загальними правилами.

З іншого боку, військовослужбовці, перебуваючи у екстраординарних умовах життєдіяльності, реалізують власну правосуб'єктність в якості спадкоємців, що відповідним чином вимагає додаткових заходів зі створення правових засад для здійснення релевантного кола прав.

Викладені міркування формують підґрунтя до вивчення особливостей участі військовослужбовців у спадкових правовідносинах в умовах воєнного стану з огляду на наявні наукові дослідження та положення чинного законодавства у даній сфері.

Стан опрацювання цієї проблематики з однієї сторони представлений широким колом наукових праць, які присвячені загальним засадам спадкування в умовах воєнного стану (Л.І. Горпинич, О.О. Ветчінова), порядку отримання спадщини за вказаних обставин (І.І. Голубенко, О.Ю. Грачова, М.О. Маслова), здійсненню права на складання заповіту військовослужбовцем (О.В. Тарасюк, Я.А. Зевакіна), прийняттю та оформленню спадщини (М.П. Юніна, І.О. Буякова), змісту спадкових правовідносин (В.В. Карелін, О.В. Брусакова, О.Ю. Паламеренко).

Вочевидь, зазначені напрацювання свідчать про актуальність вивчення спадкових правовідносин в умовах воєнного стану та потребу встановлення особливостей участі в них військовослужбовців, що й стане предметом даного дослідження.

Метою статті є вивчення особливостей участі військовослужбовців у спадкових правовідносинах в умовах воєнного стану з огляду на наявні наукові напрацювання та положення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека є соціально-економічним та юридичним станом, за якого забезпечена захищеність життєво важливих публічних та приватних інтересів, які є критичними для соціального та біологічного буття їх носія, що цілком корелює зі змістом понять «національна безпека», «національні інтереси України» у положеннях Закону України «Про Національну безпеку України». З огляду на критичність сфери забезпечення національної безпеки для будь-якої країни, яка через органи публічної адміністрації формує систему різноаспектних заходів у цій сфері життєдіяльності, варто відзначити специфічний правовий статус сектору безпеки і оборони, який у відповідності до зазначеного нормативно-правового акту включає перелік суб'єктів, уповноважених на здійснення заходів із захисту національних інтересів.

До числа суб'єктів сектору безпеки і оборони належить система органів державної влади, Збройні Сили України (надалі – ЗСУ), військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України. Вочевидь, діяльність наведених суб'єктів сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану перш за все представлена категорією відповідних організацій різного правового статусу, який охоплюється наведеним функціоналом. У зв'язку з цим виникає питання удосконалення правового механізму захисту прав та інтересів наведеної категорії осіб, особливо в умовах наявності екзистенціальних викликів, коли діяльність працівників (посадових та службових) осіб наведених органів та організацій має забезпечуватись релевантним соціальним та правовим захистом. У даному дослідженні в якості об'єкта дослідження обрано правове положення фізичних осіб, які наділені спеціальним правовим статусом військовослужбовців. Така термінологія цілком узгоджується з наявним у цивільному законодавстві підході, де спостерігається оперування терміном «військовослужовець» (ст.ст. 245, 1252 Цивільного кодексу України – надалі ЦК України), який охоплює працівників військових формувань. У площині предмету даного дослідження варто відзначити всіх працівників наведених формувань, які в умовах воєнного стану наділяються спеціальними повноваженнями у функціоналі забезпечення національної безпеки, що корелює зі змістом ст. 263 ЦК України.

Окреслення особливостей правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану вирізняється низкою специфічних рис, серед яких у наукових колах відзначено наступні. При реалізації механізму захисту прав та інтересів учасників спадкових відносин виникла потреба в окресленні специфічних рис правового режиму місця відкриття спадщини та диференціації строків прийняття спадщини з огляду обставин, за яких настала смерть спадкодавця та обставини здійснення права на спадкування безпосередньо спадкоємцями [1, с. 214–216].

За наслідками вивчення процедурних аспектів нотаріального процесу в межах легітимації спадкових відносин в умовах воєнного стану висловлені пропозиції в частині удосконалення порядку вчинення нотаріальних дій, зокрема шляхом дефініції правового статусу осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, ведення Спадкового реєстру, окреслення темпоральних меж прийняття та оформлення спадщини [2, с. 247–248].

У розрізі винайдення балансу між конструкцією меж здійснення суб'єктивних цивільних прав та обмеженнями здійснення суб'єктивних цивільних прав висловлені думки щодо винайдення механізму правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану, за якого має бути сформований юридично визначений підхід у детермінації строку прийняття спадщини, порядку вчинення нотаріальних дій, реалізації суб'єктивного права на прийняття спадщини, здійснення реєстраційних дій щодо спадкової справи та оформлення спадщини [3, с. 127–128].

За узагальненим підходом характеристики особливостей правового регулювання спадкових відносин в умовах війни виокремлено релевантні зміни спадкового права, які встановлюють пра-

вовий режим місця відкриття спадщини, терміну (часу) прийняття спадщини, відкриття спадкової справи, переліку осіб, уповноважених на вчинення квазінотаріальних дій та інше [4, с. 90-91].

Принагідною є точка зору щодо окреслення проблем у сфері правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану та визначення напрямів вирішення таких, де особливої уваги приділено: 1) сукупності та, за певних умов, суперечності юридичних джерел регулювання спадкових відносин; 2) визначенню правового режиму форми заповіту за вказаних обставин та специфіці легітимації цього правочину; 3) цифровізації нотаріального та цивільного процесів у контексті реалізації найбільш раціонального механізму правового регулювання спадкових відносин, як наслідок охорони та захисту спадкових прав учасників таких взаємин [6, с. 137–141].

Вартою уваги є наукова позиція, яка більш прискіпливо висвітлює спеціальний правовий режим реалізації права на прийняття спадщини в умовах воєнного стану окремими особами, серед яких особливої уваги приділено тим, які знаходяться поза межами України або ж виконують обов'язок із захисту національних інтересів України в лавах ЗСУ та інших військових формуваннях. При цьому у контексті предмету даного дослідження питання охорони інтересів останніх осіб проєктується на їх участь у спадкових правовідносинах як з боку спадкодавця, так і спадкоємця з відповідними наслідками [7, с. 146–148].

Сформованою та підтриманою різними вченими є думка стосовно змісту суб'єктивного права на прийняття спадщини [8, с. 14–18] та меж його реалізації в умовах воєнного стану [9, с. 104–106]. У розрізі висловлених міркувань викладені пропозиції щодо врахування поважності причин, які встановили об'єктивні, непереборні та істотні труднощі в здійсненні права на прийняття спадщини з огляду на екстраординарність вказаних обставин, місця таких у архітектоніці стадій спадкового процесу, надання додаткових елементів в механізмі правового регулювання релевантних суспільних відносин, у тому числі темпорального характеру.

За будь-яких обставин вартою уваги є проєкція розгляду особливостей участі військовослужбовця у спадкових правовідносинах саме з позиції цивільно-правового захисту прав цієї категорії осіб, що вбирає специфіку їх спеціального правового статусу, яка виходить із наділеної публічної функції відповідного підрозділу сектору безпеки і оборони у сфері захисту національних інтересів, пов'язаної з протидією збройній агресії. Окрім того, у порівнянні із захистом прав фізичної особи у наукових дослідженнях виділені такі риси цивільно-правового захисту прав військовослужбовця як: ініційованість релевантних форм та способів захисту прав саме військовослужбовцем; припинення порушень; відновлення порушеного права; визнання оспореного права; застосування примусових заходів з метою усунення перешкод у здійсненні цивільних прав та ліквідація їх наслідків [10, с. 30-31]. Необхідно підтримати такий підхід, де окремо вказати на виділення у правосуб'єктності фізичної особи особливостей прояву правового статусу військовослужбовця, якому притаманне виконання обов'язків, які є предметом діяльності органів та підрозділів сектору безпеки і оборони. Останнє накладає відповідний відбиток на формування сукупності засобів, які упорядковують механізм захисту прав та інтересів таких осіб. Наведений підхід варто розглядати також і у широкому розумінні сутності охорони цивільних прав та інтересів військовослужбовців, яка включає сукупність приписів позитивного права, покликаного забезпечити найбільш раціональне унормування суспільних відносин за участі цих осіб.

Вочевидь, норми спадкового права відіграють релевантну роль в охороні цивільних прав та інтересів військовослужбовців як учасників спадкових відносин. З позиції правового статусу військовослужбовця-спадкодавця особливості правового регулювання спадкових відносин відтворені перш за все у нормах, які регулюють реалізацію прав таких осіб на здійснення заповідального розпорядження. Так, Постановою Кабінету Міністрів України (надалі – КМУ) від 28 лютого 2022 року № 164 посвідчення заповітів військовослужбовців унормовано спеціальними приписами, які встановлюють спеціальний правовий режим публічного визнання правочину у порівнянні із положеннями, визначеними у Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, який затверджено Постановою КМУ від 15 червня 1994 року № 419.

Наведені зміни квазінотаріальної процедури у відношенні заповіту військовослужбовця фактично розширюють коло уповноважених на вчинення квазінотаріального посвідчення заповітів осіб, а також змінюють порядок реєстрації посвідчених у квазінотаріальному порядку заповітів.

Щодо першого, то необхідно відзначити той факт, за яким фактично маємо розширення кола осіб, уповноважених на легітимацію заповітів військовослужбовців у спрощеному за даних екстраординарних умов обставин. Дійсно, ст. 1252 ЦК України наділяє наведеними повноваженнями

лише командира (начальника) відповідного військового підрозділу. Постанова додає до наведених осіб також і уповноважених ними інших посадових (службових) осіб, що взагалі носить ознаки порушення всієї процедури нормотворчості, оскільки суперечить вимогам Основного Закону України та ЦК України. По-перше, Конституція України наголошує на можливості обмеження прав та свобод людини лише тим нормативним актом, який їх встановлює, тобто принцип ієрархії дії законодавчих актів має працювати. Оскільки межі здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків у спадкових правовідносинах визначаються саме книгою 6 ЦК України, тому саме й внесенням змін до останньої мають вводитись певні обмеження на здійснення таких прав. По-друге, абзац третій ч. 2 ст. 4 ЦК України чітко встановлює правило, за яким передбачено поведінку суб'єкта права законодавчої ініціативи, який подав до Верховної Ради України проєкт закону, що регулює цивільні відносини інакше, ніж ЦК України. Так, він зобов'язаний одночасно з поданням проєкту такого закону також і проєкт про внесення змін до ЦК України. Така процедура передбачає розгляд Верховною Радою України поданого законопроєкта одночасно з відповідним проєктом закону про внесення змін до ЦК України. Останнє отримало безпосередньої підтримки у формі доповнень абзацом четвертим ч. 2 цієї статті з релевантним змістом. Водночас, ч. 4 цієї ж статті містить положення, що відносять до актів цивільного законодавства постанови КМУ. Не відповідність постанови КМУ положенням ЦК України або іншому закону створює передумови застосування відповідних положень останніх нормативно-правових актів.

Правильним вирішенням такої ситуації мало б стати доповнення норм ЦК України, де чітко визначити критерії допуску тієї чи іншої категорії осіб, які можуть вчиняти квазінотаріальні посвідчувальні дії. Альтернативою наведеному міг би стати регламентований у цивільному законодавстві інших країн заповіт за екстраординарних умов, який би допускав спрощену процедуру в частині уповноваженої особи й порядку посвідчення на першому етапі з подальшою легітимацією такого в межах другого етапу. При цьому в якості запобіжного механізму щодо легітимації наведеного екстраординарного заповіту може бути застосованою конструкція, передбачена ст. 984 Французького цивільного кодексу, яка передбачає визнання такого заповіту недійсним за умови не підтвердження його змісту за звичайної процедури здійснення останнього розпорядження спадкодавця за обставин, які не вирізняються певною екстраординарністю зі впливом визначеного строку.

Стосовно другої новелізації правового регулювання вчинення заповідальних розпоряджень військовослужбовцями в межах Постанови КМУ від 28 лютого 2022 року № 164 пропонується змінити порядок реєстрації заповітів таких осіб шляхом удосконалення процедури адміністрування такої діяльності. Зокрема, на відміну від загального порядку чітко відтворений ланцюжок передачі посвідченого заповіту для реєстрації за схемою: підрозділ проходження служби військовослужбовцем – Генеральний штаб ЗСУ – Міністерство оборони – Міністерство юстиції або його територіальний орган для забезпечення реєстрації заповіту нотаріусами в Спадковому реєстрі. Тільки протягом трьохмісячного строку після припинення або скасування воєнного стану нотаріус, який здійснив реєстрацію такого заповіту зобов'язаний передати його на зберігання відповідному державному нотаріальному архіву. Разом з тим, Порядок державної реєстрації заповітів, спадкових договорів і заведених спадкових справ у Спадковому реєстрі, затверджений Постановою КМУ від 11 травня 2011 року № 491, для заповітів, посвідчених за квазінотаріальною процедурою, передбачає реєстрацію державним нотаріальним архівом після прийняття на зберігання примірника заповіту, що корелює із положеннями п.23 Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. Співставлення екстраординарного та звичайного порядків реєстрації заповіту військовослужбовців свідчить про підвищення ролі адміністрування таких заповітів у порівнянні з іншими квазінотаріальними заповітами в умовах воєнного стану й доручення до цього центральних органів влади в особі Міністерства оборони та Міністерства юстиції, що підтверджує значимість додаткових заходів із забезпечення захисту прав та інтересів вказаної категорії спадкодавців.

Суміжними питаннями, пов'язаними із участю військовослужбовця у спадкових правовідносинах в якості спадкодавця є проблематика встановлення місця та дати відкриття спадщини щодо таких осіб, які загинули чи зникли безвісті за особливих обставин, якими є також обставини ведення воєнних дій та збройного конфлікту. Проведені дослідження надали можливість диференціювати та визнати юридичну значимість понять «оголошення особи померлою», «встановлення факту реєстрації смерті», «встановлення факту смерті особи в певний час». З огляду на

предмет даного дослідження в умовах дії воєнного стану більш витребуваними є саме перша та остання юридична конструкції. Причому на додаток до висловленого раніше необхідно вказати, що встановлення факту смерті особи в певний час є у порівнянні з оголошенням особи померлою більш динамічним та ефективним, оскільки не прив'язується до певного строку, а в якості обмежувального правового часу використовує термін, тобто момент, саме в який виникли обставини, що свідчать про смерть фізичної особи внаслідок впливу тієї чи іншої причини [11, с. 113-114].

Не менш нагальним та таким, що потребує окремого вирішення, є питання успадкування спадщини військовослужбовця різного правового режиму, пов'язаного саме з виконанням ним покладених в межах спеціального правового статусу обов'язків із захисту національних інтересів. У зв'язку з цим окремо має бути розглянуто питання успадкування соціальних виплат, грошового утримання, страхової виплати, житла, земельної ділянки тощо, стосовно яких формується спеціальний правовий режим з відповідними наслідками.

Участь військовослужбовця у спадкових правовідносинах на боці спадкоємця перш за все має бути розглянутою у площині реалізації права на прийняття спадщини та її оформлення. При цьому особливості правового статусу військовослужбовця у реалізації даної складової правосуб'єктності фізичної особи мають бути відтвореними у захисті її прав щодо інформування про факт відкриття спадщини, який започатковує перебіг темпоральних меж здійснення прав на спадкування, створення умов для реалізації таких повноважень шляхом написання відповідної заяви про прийняття (відмову) спадщини, вчинення дій щодо оформлення права на спадщину.

Так, при здійсненні права на спадкування військовослужбовцем необхідно відзначити декілька механізмів, покликаних захистити права такої фізичної особи, в числі яких наявний інститут «додаткового строку» згідно ч. 2 ст. 1272 ЦК України, який встановлюється судовим рішенням, відкладення моменту перебігу спеціального строку прийняття спадщини у випадку передбаченому ч. 2 ст. 1270 ЦК України. Так, у літературі та судовій практиці проаналізовано обставини, пов'язані з введенням воєнного стану та фактом ведення бойових дій, як наслідок, зроблено висновки про ототожнення правового положення осіб, які перебувають в зоні ведення бойових дій, та військовослужбовців в межах дії правового режиму воєнного стану саме в частині реалізації ними права на прийняття спадщини шляхом надання додаткового строку для його здійснення [2, с. 248]. З урахуванням викладеного вище стосовно правового статусу військовослужбовців в умовах воєнного стану не можна погодитись з таким підходом, але застосувати аналогію в певній мірі цілком доречно, оскільки наведені обставини схожі, але мають формувати юридичний склад для застосування додаткового строку прийняття спадщини цілком самостійно.

Наведені конструкції є загальними для всіх фізичних осіб за умови включення до юридичного складу, що передує застосуванню відповідного правового механізму, тих чи інших обставин. Що ж до військовослужбовця, то, вочевидь, вартим уваги є питання обтяження нотаріального процесу в межах відповідної спадкової справи саме даною обставиною. Як наслідок, у випадку, коли нотаріусом, який відкрив спадкову справу й здійснив її реєстрацію в Спадковому реєстрі, встановлено серед спадкоємців осіб-військовослужбовців, то виникає потреба вчинення ним додаткових заходів із їх повідомлення з приводу факту відкриття спадщини та реалізації права на прийняття спадщини. З цією ж метою, вочевидь, варто встановити обов'язок спадкоємців, які звернулись до нотаріуса з приводу відкриття спадкової справи, а також інших спадкоємців щодо повідомлення нотаріуса з приводу осіб з числа спадкоємців, які мають правовий статус військовослужбовця, як наслідок, потребують додаткових правових інструментів захисту цивільних прав та інтересів.

Серед заходів, які вимагаються від нотаріуса на захист прав військовослужбовця з числа спадкоємців необхідно відзначити: встановлення таких осіб, вчинення належних заходів щодо повідомлення цих осіб про відкриття спадщини, визначення обставин, які підтверджують волевиявлення такої особи щодо прийняття чи відмови від спадщини, визначення кола осіб, які можуть спадкувати у порядку спадкування за правом представлення після такої категорії осіб, особливо у випадку, коли є підстави до застосування правового режиму зниклих безвісті осіб за особливих обставин. На додаток до вказаного доречним є унормування питання наділення нотаріуса повноваженнями дискреційного характеру в частині зупинення нотаріального провадження по спадковій справі у випадку, коли серед спадкоємців є військовослужбовці й є підстави припускати наявність певних умов, які створюють можливість порушення інтересів таких осіб з огляду на незалежні від них обставини.

Вочевидь, викладені міркування цілком слушно можуть бути застосованими й до правового регулювання процедури оформлення спадщини у випадку, коли мова йде про звернення до нотаріуса спадкоємця-військовослужбовця. При цьому окремої уваги необхідно приділити питанню охорони спадкового майна й управління такою спадщиною задля формування комплексного підходу до цивільно-правового захисту прав та інтересів військовослужбовців, які виступають в якості спадкоємців в даних правовідносинах.

Висновки. Проведене дослідження надало можливість висвітлити особливості участі військовослужбовця у спадкових правовідносинах в умовах воєнного стану. Визначено спеціальні риси правового статусу військовослужбовців, які виконують обов'язки із захисту національних інтересів України на посадах в органах та підрозділах сектору безпеки і оборони, що отримує додаткової детермінації в умовах воєнного стану.

Узагальнено основні риси правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану, серед яких особливості детермінації строку прийняття спадщини, порядку вчинення нотаріальних дій, реалізації суб'єктивного права на прийняття спадщини, здійснення реєстраційних дій щодо спадкової справи та оформлення спадщини.

У порівнянні із захистом прав фізичної особи виділені такі риси цивільно-правового захисту прав військовослужбовця, у тому числі й в межах норм спадкового права: ініційованість релевантних форм та способів захисту прав саме військовослужбовцем; припинення порушень; відновлення порушеного права; визнання оспореного права; застосування примусових заходів з метою усунення перешкод у здійсненні цивільних прав та ліквідація їх наслідків; формування сукупності засобів з упорядкування механізму захисту прав та інтересів таких осіб через врахування функціоналу повноважень відповідного органу та підрозділу сектору безпеки і оборони.

Висвітлення особливостей участі військовослужбовців в якості учасників спадкових відносин здійснено з позиції наділення їх правами спадкодавця чи спадкоємця. У розрізі першого правового положення більше уваги приділено питанню реалізації права на особисте заповідальне розпорядження щодо прав та обов'язків, які входять до спадщини. Висловлені пропозиції щодо удосконалення процедури квазінотаріального посвідчення заповітів військовослужбовців та порядку щодо їх реєстрації в Спадковому реєстрі.

З позиції захисту права та інтересів військовослужбовців серед числа спадкоємців звернена увага на потребу формування додаткових правових засобів щодо інформування про факт відкриття спадщини, який започатковує перебіг темпоральних меж здійснення прав на спадкування, створення умов для реалізації таких повноважень шляхом написання відповідної заяви про прийняття (відмову) спадщини, вчинення дій щодо оформлення права на спадщину. При цьому окремо пропонується унормувати питання покладення додаткових обов'язків в цій частині на нотаріуса та спадкоємців з відповідними правовими конструкціями. Релевантні пропозиції підтримані також у контексті захисту прав військовослужбовців в рамках процедури оформлення спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горпинич Л.І. Спадкові відносини в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 212–216. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.32>.
2. Ветчінова О.О. Правове регулювання спадкування в період воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородський національного університету. Серія Право*. 2025. Вип. 88, ч. 1. С. 245–249. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.1.35>.
3. Голубенко І.І. Особливості порядку отримання спадщини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 125–129. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/26>.
4. Тарасюк О.В., Зєвакіна Я.А. Нововведення в спадковому законодавстві в умовах війни. *Шерешевські читання: спадкове право в умовах війни: матеріали Всеукр. наук. конф., Одеса, 8 грудня, 2022 р.* Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2022. С. 89–91. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/a4236e5a-74ed-4d76-b67a-459af08bfc1c>.
5. Юніна М.П., Буякова І.О. Проблемні аспекти спадкування в умовах воєнного стану та можливі шляхи їх вирішення. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. Ч. 1. С. 351–355. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.53>.

6. Кармаза О.О. Модифікація спадкових прав в умовах дії воєнного стану та євроінтеграційних тенденцій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч. 1. С. 136–141. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.1.22>.
7. Тімуш І.С., Коваль І.В. Особливості спадкування в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 4 (69). С. 144–150. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/18352/25612>.
8. Карелін В.В., Брусакова О.В., Паламеренко О.Ю. Права та обов'язки спадкоємців у спадкових правовідносинах. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 137. С. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.71404/2409-6415.137.01>.
9. Маковій В.П., Якимець О.І., Книш З.І. Правове регулювання спадкових відносин під час воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 4 (99). С. 93–107. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.4.08>.
10. Оскілко О.О. Поняття цивільно-правового захисту прав військовослужбовців. *Шерешевські читання: спадкове право в умовах війни: матеріали Всеукр. наук. конф., Одеса, 8 грудня, 2022 р.* Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2022. С. 28–31. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/a4236e5a-74ed-4d76-b67a-459af08bfc1c>.
11. Маковій В.П. Темпоральні обмеження права щодо визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою під час воєнного стану. *Морська безпека*. 2023. № 2. С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/msd/2023.2.16>.